

Efterretninger fra Laaland.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Efterfølgende Meddelelser ere væsentlig hentede fra to Hovedkilder:

1. Povl Rogerts haandskrevne Samlinger om Laaland, der udgjøre en meget stor, for største Delen særdeles tæt skreven Foliant i Thottske Saml. Nr. 730. Ved Benyttelsen af dette Arbejde kan man ikke andet end faa Interesse for den brave Mand, der ved sin udholdende Flid har reddet saa mange historiske Efterretninger fra den Undergang, som ellers rimeligvis havde været deres Lod. Nogle kortfattede Oplysninger om hans Levned skulle derfor hidsættes.

Povl Rogert var født i Nakskov 2den April 1702, hvor hans Fader, Povl Andersen R., var residerende Kapellan og tillige Sognepræst til Lille Løgtofte († 1706). Tyve Aar gammel (1722) blev P. R. Student fra sin Fødebys Skole, ved hvilken han siden tjente som Hører 1728-32. Efter 1731 at have taget theologisk Attestats med Laudabilis (som den Gang ikke var nogen almindelig Karakter), blev han 20. Decbr. 1732 kaldet til personel Kapellan hos Sognepræsten for Nakskov og Branderslev Menigheder, Hr. Jakob Ullitz, og blev ordineret 14. Jan. 1733. Den 25. Juni 1735 beskikkedes han til Sognepræst

i Utterslev, 1^{1/2} Mil fra Nakskov. Her byggede han 1742 Præstegaardens anseelige Stuehus, men døde allerede 13. April 1749. Han omtales som svagelig og melankolsk.

Skrifter vides han ikke selv at have udgivet. Derimod tillægger man ham et moralsk-allegorisk Drama¹⁾ med Titel:

Den faldne og igien opreiste Salvande, Forestillet i en Comædie af 5 Acter. For nogle Aar siden ageret i Nachschou i Lolland, Og nu til Trykken befordred af J. P. Hald. Kbh. 1747. 8vo. (214 Sider).

Om Angivelsen imidlertid er rigtig, maa vi lade staa hen, især da det kunde synes underligt, at en anden i Rogerts Levetid udgav et saadant Arbejde af ham uden nogen Antydning om, at han dertil havde den unævnte Forfatters Tilladelse. Anderledes forholder det sig derimod med et andet Skrift, der udkom mange Aar efter Rogerts Død under følgende Titel:

Tvende Stykker til den danske Krigs-Historie, indeholdende:

1) Nachskous Overgivelse til de Svenske i Aaret 1658. Hvormed en Part af dens Historie i samme Aar oplyses. Sammenskreven af Poul Roggert²⁾, fordum Sognepræst i Øtterslev³⁾ Menighed i Lolland.

2) Nachskous Overgivelse til de Svenske efter 13 Ugers udstandne Beleiring i Aaret 1659, Riimviis

¹⁾ Worms Lex. ov. lærde Mænd II, 275. Rhode, Saml. t. Lollands og Falsters Historie I, 192, hvor der tillige bemærkes om Komedien: „acta aliquoties a tironibus Scholæ in curia Senatus publica Nasch., sed vituperabant alii scriptum id ut Theatro publico indignum“.

²⁾ Selv skrev han sig Rogert.

³⁾ Denne Form af Bynavnet er neppe rigtig. I ældre Tid skreves det altid: Otterslev; i nyere Tid: Utterslev.

forfatted af Niels Saxtrup, da værende residerende Capellan til Nachskous og Sognepræst til Lille Løyetofte Menighed. Og siden med Anmærkninger forsynet af Poul Roggert. (Kbh. 1775. 8vo. (58 + 144 Sider).

Noget Udgivernavn findes ikke; men at det har været et efterladt Arbejde af Poul Rogert er neppe tvivlsomt, da Haandskriftet dertil endnu er bevaret i det st. kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 727 f. 4to., forsynet med hans Navn. For øvrigt vide vi, at han ogsaa har indsendt historiske Bidrag til det kgl. danske Selskab, hvorefter et og andet i sin Tid er blevet trykt¹⁾.

Størst Betydning har dog hans omfangsrige Samlinger til Laalands Historie, der neppe for det første ville blive udtømte, skjønt de allerede ere benyttede af flere, som have syslet med laalandske Forhold, ligesom jeg selv tidligere har fremdraget et og andet af denne righoldige Kilde²⁾.

Da en Indholdsfortegnelse formentlig vil være en ikke ringe Lettelse ved fremtidig Benyttelse af dette Haandskrift, skal her først meddeles en saadan:

Fol. 1. Dokumenter, som kan tjene til Nakskovs Historie, udskrevne af Originalerne ved Poul Rogert 1747. (Fol. 40 findes et orig. Dokument).

Fol. 41. Hr. Poul Poulsen Svenborgs Fortegnelse paa hvad Skatter og ekstraordinære Udgifter, han har svaret i den svenske Krig (som Præst i Kjøbelev).

Fol. 44. Fortegnelse paa hvad Borgerne i Nakskov svarede i Brandskat til Svenskerne. (F. 53 ff. originale Dokumenter).

Fol. 55. Fortsættelse af Bidrag til Nakskovs Historie (1648—62).

¹⁾ Nye Danske Mag. IV, 157.

²⁾ Se Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 800 ff., V, 79 ff. 628 ff. Danske Mag. 4 R. V, 158 f. Danske Kirkelove II, 9 f. o. fl. St.

Fol. 75. Udtog af adskillige Breve til Nakskovs og Laalands Historie.

Fol. 102. Et Original-Exemplar af Chr. III's kjøbenhavnske Reces af 1540. (Begyndelsen mangler).

Fol. 112. Dokumenter vedrørende Nakskov, deriblandt originale Breve (saaledes F. 124 f. fire Kongebreve udstedte af Chr. II.).

Fol. 126. Kgl. anbefalet Kommissionsakt angaaende Tiendernes og Gejstlighedens Indkomsters Forandring 1687 i Laaland og Falster. (Se ndfr. S. 445 ff.).

Fol. 195. Dokumenter angaaende Friherskabet Wintersborg dessen Successions-Historie, udskrevne af Kommissions-Akten af 6. Aug. 1742 ¹).

Fol. 203. Personalia om Borkard Rud til Otterslev og Sæbygaard.

Fol. 204. do. om Elisabeth Friis, Jakob Hvitfeldts til Berritsgaard.

Fol. 204 b. om Slægten Giøe.

Fol. 205 b. om Baron Jens Juel.

Fol. 206 b. om Palle og Erik Rosenkrantz.

Fol. 207 b. om Slægten Holk (begynder med Henrik H. til Ravnholt).

Fol. 209. Fortsættelse af Dokumenterne om Friherskabet Wintersborg.

Fol. 217. Domme, som tjene til at oplyse sine Tiders Historie. (217. Dom over Bisk. Tyge Asmundsen 28. Apr. 1572. — 218. Dom mellem Knud Urne til Aarsmark og Hr. Jens i Hunseby 1619. — 219. Bispens og Provsternes Dom over Hr. Rasmus Hansen i Døllefjelde 1575. — 222. Kommissionsdom over M. Hans Jørgensen (Sadolin) i Thoreby 1576. — 223 b. Landemodesdom over Hr. Christen Nielsen i Søllested 1578. — 226. Domme i Sagen mod Hr. Hans Madsen i Horslunde 1580—82. — 229 b. Landemodesvidne i en Sag mellem Hr. Niels Ipsen i Gloslunde og Hr. Niels Andersen i Skovlænge 1583).

¹) Jvfr. Rhode, Saml. t. Lollands og Falsters Hist. I, 200 ff.

Fol. 230. Uddrag af Laalands og Falsters Landstings-Justits- og Panteprotokoller, hvad mærkværdigt deri findes angaaende Personer, Steder og andet her i Landet, udskrevet v. P. Rogert 1747. (Sagerne ere fra det 17de og Beg. af det 18de Aarh.).

Fol. 284. Klokkeindskrifter i Halsted Amt.

Fol. 285. Uddrag af Hr. Jørgen Christiernsens, Sognepræst i Ørstofte og Provst i Fuglse Herred, hans egenhændig skrevne Provstebog over de Forretninger, han som Provst havde 1575—93.

Fol. 304 b. Uddrag af Hr. Hans Bruns Fortsættelse af Hr. Jørgen Christiernsens Provstebog.

Fol. 306. Uddrag af Provst Jørgen Christiernsens Visitatsbog for Fuglse Hrd., holden fra 1559 til 1593.

Fol. 317. Uddrag af Provst Hans Bruns Visitatsbog for Fuglse Hrd. 1594—1608.

Fol. 321. Udtog af en Fortegnelse over Præsternes og Degnenes Adkomstbreve paa Ejendomme, der laa til Præstegaarde etc. 1563.

Fol. 326. Adskillige Stykker udskrevne af Hr. Jørgen Christiernsens Provstebog.

Fol. 336. Breve vedrørende den Tvistighed, der var imellem Henning Giøe og Hr. Christen Viborg i Fuglse (1587).

Fol. 355. Udskrift af alle de Hovedbreve, som f. T. (1747) ere ved Sønderherreds Provsti.

Fol. 370. Gravskrift over Morten Venstermand. — Biskop Kingos Monita ved Landemodet i Maribo ^{28/6} 1693.

Fol. 371. De laalandske Provsters Ed til Biskop Niels Jespersen.

Fol. 371 b. Constitutiones Colloqvii 1592 ¹⁾.

Fol. 373. Synsforretning paa den vederstyggelige Begravelse i Musse Kirke ²⁾, udskreven af Provst Jørgen

¹⁾ Trykt efter en anden Kilde i Ny kirkehist. Saml. VI, 347—50.

²⁾ Trykt i Nye Danske Mag. IV, 157—60 (tidligere i Hist. Saml. t. Oplysn. i vor nord. Hist. S. 36 ff.).

Christiernsens „Dagebog“ (Provstebog), om hvilken bemærkes: „Samme Bog ejes i nærv. Tid af Sognepræsten i Taagerup, Hr. Matthias Møller, testerer Poul Rogert i Otterslev d. 20. Octob. 1745“.

Fol. 374. Landemodesvidne om Hr. Niels (Andersens) Sag i Skovlænge ²¹/₁₁ 1579.

Fol. 384. Præsterækker i Horslunde og Skovlænge.

Fol. 387. Anetavle fra Sølsted Kirke over Erik Stensens og Fru Barbara Murmands Forfædre.

Fol. 388. Præstekaldene i Sønderherred, deres Adkomstbreve (i Udtog) og Tilliggende, udførlig specificeret (navnlig gode Oplysninger om Vestenskov og Kappel).

Fol. 415. Arninge Sogn. Uddrag af Kirkebogen.

Fol. 417. Skovlænge Sogn.

Fol. 420. Om Præstekaldene i Nørreherred, Adkomstbreve og Tilliggende 1667.

Fol. 436. *Variæ ceremoniarum observationes in usum Danicarum Ecclesiarum — — correctæ et emendatæ in Synodo Hafniensi. Ao. MDXL, secundo Augusti* ¹⁾.

Fol. 438 b. *Decreta Synodi Andvordskoviensis* ²⁾.

Fol. 443. *Synodalia a. Dn. Superintendente proposita, recepta a tota Præpositorum Synodo, habita Ottoniæ 11. Junij 1560.* (Se Bloch, Den fynske Gejstl. Hist. I, 34 f.).

Fol. 447. *Declaratio articulorum Synodi Otthoniensis uberior.*

Fol. 448 b. Forklaring til nogle Artikler i Kirkeordinnansen, vedtagne ved Superintendentmødet 12. Maj 1555 ³⁾.

Fol. 451. Halsted Sogns Vilkaarsbrev.

Fol. 452 b. Privilegier, som ere Laalands Gejstlige forundt. (Se nedenfor S. 409 ff.)

Fol. 458. Gejstlighedens i Halsted Amt kgl. allern. forundte Erstatning for Afgang ved Tiende-Kommissionen 1687.

Fol. 459. Kgl. Forordninger saa vel Kirken som Staten angaaende.

¹⁾ Trykt i min Udgave af Danske Kirkelove, I, 151 ff.

²⁾ Trykt smst. I, 247 ff.

³⁾ Trykt smst. I, 460 ff.

Fol. 465. Register paa Sognekirker, Herregaarde, Bøndergaarde, Bol og Gadehuse i Fuglse Herred, og hvem de tilhøre, optegnet efter kgl. Befaling ved Provst Jørgen Christiørnsen, efter Herredspræsternes Indberetninger. ²¹/7 1568.

Fol. 471. Fru Øllegaard Pentzes, sl. Joachim Barnewitz's til Rubjerggaard, Vederlagsbrev 1630.

Fol. 472. Gamle Breve vedrørende Vestenskov og Kappel (meddeles nedenfor S. 460).

Fol. 478. Efterretninger om Stokkemark Kald.

Fol. 481. Registratur optagen ²⁸/7 1626 af Laalands fire Provster over de Præsteskabets vedrørende Brevskaber, der gjemtes i en stor Knubbkiste i Stokkemark Kirke.

Fol. 484. Fortegnelse over samtlige Sognekald i Laaland med Præsternes Navne i Aaret 1583, samt Vedtegning om det Gjæsteri, Præsterne skulde yde, og om Patronatsforhold, Birker og Tiendeydernes Antal.

Fol. 487. Jordebog over Nørreherreds gejstlige Gods 1665. Adkomstbreve for Horslunde, Birket og Halsted meddeles i Udtog. (Det ses, at Horslunde Kirke oprindelig var viet til S. Hans, og at der var et S. Josts Kapel smst.).

Fol. 497. Dokumenter, som forklare, hvad Vildfarelse og vrang Lærdom Iver Nielsen Steen, Christian Mundt og Smeden Anders Carl have frembragt her i Halsted Amt.

Fol. 561. Forskjellige Aktstykker vedrørende laalandske Forhold (mest gejstlige) i 1ste Halvdel af det 18de Aarh. (Nogle Stykker ere Originaler).

Fol. 607. En Række kgl. Reskripter fra Fr. III's og Chr. V's Tid mest vedrørende Patronatsforhold og andre ydre Kirkeforhold i Laaland.

Fol. 632. Tre Pergamentsdokumenter fra det 15de Aarh. (det første dog kun Facsimile).

Fol. 635. Fundatser for laalandske Legater til gudeligt Brug, stiftede 1. af Hr. Samuel Jensen (Ild), Præst i Udby og Ørslev (1696), 2. af Andreas Riegelsen, 3. af M. Frants Thestrup, 4. af M. Simon Petræus Aarhusius.

Fol. 643. Relation om Bornholms Tilbageerobring fra Svenskerne 8. Decbr. 1660 ¹⁾).

Fol. 649. Kjøbstedernes Fuldmægtiges Indlæg ved Prins Christians Hylding 1650.

Fol. 657. Chr. IV anbefaler til Czar Michael Feodorowitz tvende Borgere fra Bergen. 1630. (Orig.).

Fol. 658. Instruktion for Ingeniører, Landmaalere og Skrivere ved Jordboniteringen i Halds, Mariagers og Aalborg Amter. ²⁴/₃ 1683.

Fol. 663. Et latinsk Digt til Povl (Andersen) Rogert paa hans Navnedag ²⁵/₁ 1673 fra en Del Disciple.

Fol. 664. Indskrift paa en Tavle i Halsted Kirkes Kor om Præsterne smst.

Fol. 665. Notitser om Vesterborg Sogn 1742.

Fol. 666. Regning paa Madame Cathrine Meiers, sl. Gen. Fiskal Jørgen Landorphs, Tiende af Arninge Sogn — samt nogle andre laalandske Sager.

2. En anden Hovedkilde, som her er benyttet, er en Kopibog fra det 16de Aarh. i Karen Brahes Manuskriptsamling (Nr. 280) i Odense. Den indeholder Afskrifter af en Mængde Kongebreve, Anordninger og andre Sager vedrørende Gejstligheden, særlig i Laaland. Af dette Hdskr. har jeg allerede benyttet en god Del i min Udgave af Danske Kirkelove. Værket skyldes Hr. Jørgen Christiernsen, Sognepræst i Østoft (fra 1542) og Provst i Fuglse Herred (fra 1547 til 93) og er forskjelligt fra de af samme Mand førte Visitats- og Kopibøger, som Rogert har gjort Udtog af (se ovfr. S. 405). Til Karakteristik af Provst Jørgen Christiernsen kan anføres hvad P. Rogert i sine Samlinger bemærker, idet han slutter sine Uddrag af Provstebogen med en Notits, dat. 29. Maj 1593:

¹⁾ Dette og maaske enkelte andre Stykker skriver sig vistnok fra Hr. Povl Rogerts Søn, Ditlev Ludvig R., der var Landsdommer paa Bornholm (se Nyerups Lit. Lex., S. 500).

»Dette er det allersidste, som Provst Hr. Jørgen Christensen i Østoftø har egenhændig skrevet i hans Provstebog; følgelig har dette været hans sidste Sag, han som Dommer har haft at paakjende efter sit hørende Provsteembede. Denne hans Provstebog er et Bevis for alle fornuftige og skjønssomme Mennesker, at denne Provst Hr. Jørgen Christensen har været alt, hvad en Provst burde være, lærd, lovkyndig, retsindig, arbejdsom, aarvaagen, sagtmodig, nidkjær og fornuftig, saa at hans Provstebog er ret et hæderligt og omhyggeligt Gjemme værd, helst den er et tilforladeligt Vidnesbyrd om en saa dyrebær Mand i en saa ond og liderlig Tid.« — Denne Bog er nu desværre forlængst tabt, saa vi alene have Rogers Uddrag at holde os til.

I.

Privilegier for den laalandske Gejstlighed.

Den Gang Provst Jørgen Christiensen indrettede den Kopibog, som nu gjemmes i Karen Brahes Bibliothek, formaaede han en af sine Herredspræster, Hr. Peder Jakobsen Hvid i Tirsted og Skjørringe, der besad en for den Tid neppe almindelig Dygtighed i Læsning af gamle Dokumenter, og som derhos skrev en saare smuk Haand, til foran i Bogen at indføre de dengang endnu bevarede temmelig talrige Privilegier, som den laalandske Gejstlighed i Tidernes Løb havde erhvervet sig. Denne Afskrift forsynede Hr. Peder Hvid med følgende Titel og Fortale.

Priulegier oc Friheder, som ere gifne Guds ords Tienere i Loland udi de gamle Bispers tid, oc stadfæstede aff fremffarne Konger oc Førster, effter som disse breffues Copier beuiser. Konning Christian den Tredie haffuer os samme Priulegier stadffested oc fuldbyrd i sin kongelige Ordinantz Aar MDxxxix ¹⁾.

¹⁾ Ovenover denne danske Titel staar en latinsk; men Bladet er saa hen-smuldret af Ælde og Fugtighed, at kun nogle Ord af den ere læselige.

Candido lectori s. d.

Rogatus a reuerendissimo viro Dño Georgio Christiano, pastore Østoffte et præposito prouinciæ Fulse, vt viua litera chartis mandarem et rescriberem hæc pastoralia priuilegia in gratiam et commodum totius cleri terræ Lollandiæ, non potui non gerere morem tanto viro in tam pio negocio, nonnihil tamen laborioso. Sunt enim in quibusdam membranis literis quædam et lectu et intellectu primo intuitu difficilia, quæ si penitus introspexeris, tibi facilia fiunt. Hanc meam operam boni consule lector amice, et mihi id non v[erte]¹⁾ vicio, quod latina non sint latina sed danica li[tera scripta], temporis me breuitas omnino compulit hæc sic effundere litera illa, quæ pingitur quam citissime 1571.

Petrus Albinus,
pastor Tirstadiensium Lol. . .

Derefter følge de gamle Breve, tolv i Tallet:

1. Et Privilegium (paa Latin) for Præsterne paa Laaland, udstedt af Grev Johan af Holsten paa Aalholm Slot den 11te November 1330. (Trykt hos Hvitfeldt, S. 352. Pont. Ann. II, 137—8).

2. Danske copia²⁾ aff thette forskreffne breff oc aff then første Konning Christians stadfestelse.

Alle mendt thette breff sier eller høre læse helser wy Burgmester oc Raadmendt y Nagsko ewindeligh helsen med Gudt, kundgiørendes alle mendt, nerwerendes oc komme skullendis, att aar epter Gudz byrdt Tusende fjrehundritt oc halfierde sinne tyuge aar oppaa thet siete, then fredag nest for Sancti Matthiæ dag Apostel, war skicket for oss en hederlig mandt, Her Anders Perssen, wor sogne herre oc Biscopens embitz mandt y Nørreherritt, med herre oc førstis breffue med hengendis ind-

¹⁾ Her og i det følgende er Bladet hensmuldret.

²⁾ Oversættelsen er ret karakteristisk, men ikke videre korrekt.

zegle, wskrabe de oc wskadde, liudendis ord fraa ord paa Latine, som thenne danske wdwiser, oc bedis ther en bewisning op paa. — Wy Hans, med Gudz naade Greffue y Holsten oc Stormaren oc herre offuer Lolandt oc Femern, helse alle, som thette breff sie eller høre, helsen med Gudt. Vy tro fuldkommelig, att thet er Gudt werdict oc mendisken teckeligt att wnde thennum gunst oc naade, huilcke Gud med syn mildhedt haffuer skickedt till then hellige kirkis tienere oc forstandere. Therfor epter werdige faders Biscop Peders med same naade Biscop y Otthens bøn oc samtøcke, oc med wor menige raadz wilge tage wy alle prester oc huer serdelis, som y Lolandt boendis ere, y Gudz oc wor fredt oc sønderlig beskermelse, oc wnde them att haffue en gaardt med alle syne tilleggelse, som bygd er paa kirkens grundt, oc then haffue wdvaldt ther y att boe, saa frij oc quitt for alle tønge, skatt, bethe, gaffue oc alle andre swarhedt, som paalagde ere eller paa leggis skulle, som the frijest noger tiidt haffuer haffdt y wore forfedernis tiide. Ville wy oc, at for^{ne} presters tieneste hion, som y theris brød ere, oc theris tienere, som boe oppaa kirkens gotz, skulle ey steffnis till werdens ting eller dom, oc ey skulle giøre arbeydt, thet som rettstyr kaldis, oc ey medt wore embedzmendt ther till twingis. Vnde wy oc for^{ne} prester tre oc ni marches sage, huare thet helst falde kunde. Item wnde wy oc tillade, att the prester oc theris tienere skulle icke tilsigis eller wdkaldis till nogett wortt wdbod aff landett eller til nogett slotz beleggelse. Item wille wy oc, att ingen aff for^{ne} prester skulle forplicte thennum paa werdens ting att sware nogen ther, emod kirke logen. Er thed saa, att nogen aff them thet giør, tha skal thet ingen mact haffue. Oc skulle the for ingen sag ther offuerwindes med log, som kaldis tingstocke log. Item wnde wy oc tillade, att nar nogen aff for^{ne} prester døer, tha skall the haffue fuld oc frij mact att giffue og skicke aff theris gotz, huem oc y huad maade them løster, for

theris siels salighed. Oc naadens aar skulle theris arffwinge nyde, eller huem the thet wndendis worder, theris giæld ther med att betale. Oc for saadan naade, som wy nu wntt oc giffuett haffuer them, skall huer prest, y Lolandt besiddendis er, holde for oss oc wore forelderne huertt aar fjre begengelser medt messer oc vigilijs. Fordi forbiude wy strengeligen wnder wor heffn, att ingen aff wore embidzmendt eller noger andre, y huad stat eller skickelse the ere, dierffues till eller formecte them att giøre for^{ne} prester eller theris brøderlig hion eller tienere nogett emod thenne frijhed, som wy nu them wnt oc giffuett haffue, eller them besware eller hyndre, saa fremt the wille wndgaa wor heffn oc wrede. Datum castro nostro Aleholm anno Domini 1330 in festo beati Martini episcopi et confessoris. — Wy Christiern med Guds naade Danmarckes, Sweriges, Norges, Wendes oc Gottes konning etc., Greffue y Oldenborg oc Delmenhorst, helse wy alle oc huer serdeles, som thette breff hender for att komme, wor hilleste attro med helsen (!). Vy kundgiøre alle, som nu ere oc her epter komme skulle, att wy haffuer tagett oc wndfangett aff wor gunst oc naade hederlig mendt sogne preste, wore elskelige Capellaner, nerwerendis oc komme skullendes, oc them som y theris sted ere, huor the helst boe y Lolandt, oc theris gotz, wornede oc theris brøderlig hion oc kirke worning y wor sønderlig oc kongelig beskiermelse. Fremdeles samtøcke wy, stadfeste oc fuldbyrde med thette wortt obne breff alle frijhedt, naade oc priuilegier, som for^{ne} prester y Lolandt aff wore forfedre oc Biscoper oc andre herrer oc førster, ehvad the helst er, wnte oc giffne ere, forbiudendis strengeligen alle oc huer, serdelis wore fogeder, embidzmendt oc alle andre, thet ingen aff them skall besware for^{ne} prester y theris persone, gotz, wornede, tieneste hion oc kirkeworning mett gesteri eller nogen anden tølge, emod thenne wor kongelig beskiermelse, saa fremtt the wille wndgaa wor kongelig heffn. Giffuett y Kiøbinghaffn Sancti

Johannis dag ante portam Latinam, wnder wor herris aar thusende fjre hundrede halfftridie sinde tiuge paa thet syffuende aar. — Att saa er y sanden, thet wintne wy medt wortt stadz Indzegle hengendis neden for thette wort obne breff.

3. Ærkebiskop Peder i Lund stadfæster under 4de Oktober 1338 et Privilegium, dat. Aalevad den 20de April 1335, som Biskop Peder [Pagh] i Odense havde givet Præsterne paa Laaland. Disse havde nemlig klaget over den Skade, de led, ved den slette Mynt, de fik i Offer, i Tiende, ved Begravelser, ved Kvinders Indledelse efter Barnefødsel og ved andre Lejligheder, saa at de derfor ikke kunde leve af deres Kald. Bispnen paabød da med sin gode Mænds Raad, at hver Husbonde for sig, Hustru, Børn og Tyende, skulde give i Offer 3 Sterling eller deres Værdi for de 12 store Helligdage om Aaret; hver Kirkegangskone 1 Mark Vox med 2 Sterling, eller og som hun kunde forenes med Præsten derom; for Ligbegjængelse eller for vedkommendes Aartid 3 Sterling for hver Messe; ved Brylluper 1 Mark Vox med 2 Sterling for hvert Lys; naar vedkommende kun havde 1—5 Høveder, skulde disse vurderes, og Tienden beregnes af Summen. Forøvrigt skulde Præsterne tage Hensyn til vedkommendes Formuesomstændigheder. Den, som ikke betalte, truedes med Kirkens Straf. (Brevet, der er paa Latin, findes nu trykt i Suhms Hist. XII, 398—9¹).

4. Kong Valdemars aabne Brev (paa Latin), dat. Aalholm den 29de April 1359, til alle Beboere af Odense Stift. Kongen havde erfaret af Biskopper og andre troværdige Mænd, at Klostre, Kirker, Præster og deres Hjon og Tjenere under Krigenes Forstyrrelse voldelig gjæstedes af slette, omvankende Mennesker og derved kom i saa

¹) Dette Brev er, under Datum, Aalholm 29de April 1359, ogsaa tildele trykt i Pont. Ann. II, 205—6; men Datum er der fejlagtig og laant fra det herpaa følgende Brev (Nr. 4).

stor Nød, at Munke og Nonner maatte forlade deres Klostre og søge Livets Ophold blandt verdslige til stor Fare for deres Sjæle, og Præster maatte forlade deres Kirker. Kongen forbyder derfor sine Fogeder og alle andre paa slig Maade at gjæste Klostere og Præster, under hans kongelige Hevn og Vrede, at ikke Gudstjeneste og Sakramenternes Forvaltning skulde unddrages de troende. (Brevet er i en Form, hvori det udstedtes til Indbyggerne i Jylland, trykt hos Terpager, Ripæ Cimbr. p. 105—6¹).

5. Hertug Christoffers Privilegium for Præsterne paa Laaland, dat. Aalholm 5te Januar 1360. I alt væsentlig en Gjentagelse af Hertug Johans Privilegium (se ovf. Nr. 1). Brevet siges at være udstedt efter Begjæring af Biskop Nicolaus af Odense. Som Vederlag for sit Privilegium betinger Hertugen sig, »ut quilibet sacerdotum Mosseherrit et Fugelseherrit, Sackopinge, Arningeherrit et Nørherrit inhabitantium Nagschoe bis in anno memoriam parentum meorum, videlicet in vigiliis et missis animarum, habeat defunctorum«. (Brevet er trykt hos Hvitfeldt, S. 520, og i Dän. Bibl. IX, 423—6).

6. Biskop Navne Jensens Afladsbrev for Degnenes Kalent i Fuglse Herred, udstedt den 15de Juni 1434 (trykt i Danske Magazin III, 264—5).

7. Biskop Karl Rønnows Brev af 12te Februar 1485, hvorved han tilstaar Præsterne paa Laaland Naadensaar til Betaling af deres Kreditorer. Brevet lyder saaledes:

Carolus, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Otthoniensis, vniuersis et singulis diuinorum rectoribus, vicariis perpetuis et aliis quibuscunque beneficiatis per et

¹) Ogsaa dette Brev har Pontoppidan Ann. II, 207—8 under en anden Datum, nemlig Aalholm 5te Januar 1360, altsaa netop den Dag, da Hertug Christoffer udstedte det følgende Brev, Nr. 5. Ventelig har Pontoppidan haft nogle daarlige Udtog af Brevene for sig. Dateringerne have vel været skrevne ovenover Brevene i de benyttede Udtog, og ere saa henførte til de foregaaende istedenfor til de efterfølgende Breve.

infra Lalandiam nostræ dioecesis vbilibet constitutis præsentibus immo et futuris constituendis paternæ dilectionis incrementum in Domino et salutem. Quum secundum ius naturale vnique reddere quod suum est, recommendabile probatur, sed in plerisque mundi climatibus claudicat, quia sæpius Christi fidelibus indebitatis de medio sublati de certis debitis non redditur æquiualens suis creditoribus. Quo stante salutem animarum talium indebitatorum decedentium restans solutio timeatur impedire, iuxta illud: Peccatum non dimittitur, nisi ablatum restituatur. Ob huiusmodi animarum periculum euitandum earumque saluti consulendum, ne gregis nobis commissi specialiter ecclesiastici de cetero defraudentur creditores, sicut hucusque in nonnullorum nostrorum prædecessorum temporibus frustrabantur, de pastoralis nostri iniuncto officio, canonum sanctiones imitantes, priuilegium et prærogatiuam in præacta Lalandia beneficiatis benigno amplectimur affectu largiendi. Vnde communicato nobis de super venerabilis nostri capituli Otthoniensis maturo consilio, decernimus decretumque per nos nostrosque successores ecclesiæ Otthoniensis Episcopos futuris perpetuis temporibus obseruari obligamus per præsentibus, vt cuiuscunque beneficiati siue de ciuitate siue de rure per prædictam Lalandiam vbilibet testamentarii seu hæredes, si non intestatus obierit, ad satisfaciendum ipsius defuncti creditoribus, et si facultas permittat ad erogandum pauperibus secundum talis decedentis extremam commissionem et voluntatem, de anno gratiæ habendo et vtendo quasi habito et vsu gaudeant ac libere persoluant, destribuant et vtantur. In hac tamen gratia Episcopali iure integro semper et saluo. Datum in castro nostro Ørkill 12 die mensis Februarii Anno a natiuitate Domini Mcdlxxxv, nostro sub Secreto præsentibus appenso.

8. Kong Christoffers Beskjærmelsesbrev af 22de September 1447 for Præsterne paa Laaland. Det lyder saaledes:

Christoferus, Dei gratia Daciæ, Sueciæ, Noruegiæ, Sclauorum Gotorumque rex, Comes Palatinus Rheni et dux Bauariæ, vniuersis et singulis, ad quorum noticiam præsentēs nostræ literæ peruenerint, cum synceri fauoris nostri affectu salutem. Tam modernis quam posteris constare volumus per hæc scripta, nos ex fauore gratiæ specialis honorabiles viros omnes plebanos modernos et futuros et eorum vices gerentes per et infra terram nostram Lalandiam constitutos, Capellanos nostros dilectos, eorum bona, inquilinos et familiam sub nostra speciali ac regali protectione tenore præsentium recepisse fauorabiliter defendendos. Insuper et omnes libertates et gratias seu priuilegia eisdem Capellanis nostris per progenitores et prædecessores nostros, seu etiam Episcopos aut alios principes quoscunque legitime concessas et concessa approbamus, ratificamus et tenore præsentium perpetuo confirmamus. Inhibentes districte sub obtentu gratiæ nostræ omnibus et singulis officialibus et aduocatis nostris ac aliis quibuscunque, ne quis eorum memoratos clericos, Capellanos nostros, in eorum bonis, inquilinis, familia vel personis, contra huiusmodi protectionis nostræ suspensionem inquietare, perturbare seu per illicitas et incon-suetas hospitalitates molestare præsumant quouis modo, prout ultionem nostram regiam duxerint euitandam. Datum claustro Mariebo die beati Mauricii Episcopi, nostro sub Secreto præsentibus appenso, Anno Domini Mcdxlvij.

9. Kong Christiørn I's lignende Beskjærmelsesbrev (paa Latin), meddelt ovenfor under Nr. 2 i gammel dansk Oversættelse.

10. Kong Hans's Stadfæstelse af de forrige Kongers Breve (til Bedste for Præstesketet paa Laaland), dat. 11te September 1496. Brevet lyder, som følger:

Wy Hans medt Gudz naade Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, vduald konning till Suerige (etc.) gjør alle witterligt, att wy aff wor sønderlig gunst oc naade haffue stadfestedt oc fuldburdett, oc med thette

worlt obne breff stadfeste oc fuldburde thesse wor kiere herre faders oc framfarne konningers wdj Danmarck breff, som her wed hengde ere, oc mele them wid fulde mact at bliffue wdj alle theris ordt oc puncte oc artickle, som the ydermere indholde oc wduiise. Giffuet paa wort slott Nykøpinge then søndag nest epter wor Frue Natiuitatis dag Aar epter Gudz byrdt Mcdxcvj. Vnder wort Secret.

11. Kong Christiern II's Beskjærmelsesbrev for Præsterne paa Laaland, i alt væsentligt ordret stemmende med Christoffer III's og Christiern I's Breve. Det er dat. in Castro nostro Haffnensi dominica Lætare anno Mdxviij.

12. Landstingsvidne fra 1497 om Præsternes Privilegier, lyder saaledes:

Mattis Laurissen y Olstorpe aff Waben Landzdommer y Lolandt, Wincentius Iffuersen høffuitzmandt paa Raunsborg, Mattis Poelssen y Tiuffstorpe Landztingshører, Niels Andersen y Wetleby oc Hans Martinssen y Osorpe, euindeligh med Gudt wy giøre widerligt for alle mendt, aar epter Gudz byrdt Mcdxcvij thet neste sogne ting epter Sancti Michels dag war skicket for oss paa Lolandzfar landzting hederlig mendt Her Erick Schoning y Westenskou oc Her Rasmus Kortsen y Danmarie, prester, oc bedes om ett wuilligt landztings wintne paa epter^{ne} ordt oc artickle aff xij dannemendt, som er Anders Russ y Alminde, Hans Tordsen, Mattis Lang y samestedt, Jeppe Muss y Schoubye, Anders Jenssen y Nøbølle, Jeppe Laurissen y Agebye, Jeppe Marquordsen y Bodisbye, Hans Martinssen y Osorpe, Oloff Bossen i Tørnebye, Oloff Smedt y Opager oc Jens Claussen y Danmarie. Huilcke xij for^{ne} dannemendt sammen ginge, beradde them oc igen indkomme for oss paa for^{ne} ting oc samdirectelig wintnede for oss inden oc iiij stocke paa theres gode tro sandhed, att the sae oc hørde, att for^{en} Her Erich oc Her Rasmus war inden iiij stocke oc lod ther obenbare lese wor kiere naadige herris konning Hansis stadfestelse breff med hans

kiere herre oc faders konning Christierns oc flere herrers paa alle theris breffue oc priuilegier, som herrer oc førster haffuer giffuett alle prester y Lolandt, med alle theris ord, puncte oc artickle, som for^{ne} breffue oc priuilegier the wduise oc indholder. Thette hørde wy oc sae, och thet wintne wy for^{ne} xij dannemendt. Till ydermere forwaring oc wintnesbyrd, att saa er y sandhed, som for^{nit} staar, henge wy for^{ne} wores indzegli med wort landz indzegli neden for thette breff. Datum anno, die, loco quibus supra.

Afskriveren bemærker: »Thesse for^{ne} xij breffue ere alle pergamendz breffue wskrabet, wstungett, wforfalskett, well bezeglett».